

Serviceplan för Borlänge kommun 2024-2027

Beslutad av kommunstyrelsen 2024-08-27

BORLÄNGE

Metadata om dokument

Dokumentnamn Serviceplan för Borlänge kommun 2024-2027		Dokumenttyp Plan	Omfattar Kommunen Kommunkoncernen
Dokumentägare Kommundirektören	Dokumentansvarig Strategi- och exploateringskontoret	Publicering Lägg in text	
Författningsstöd Kommunallagen, 2 kap. 8 §			
Beslutad 2024-08-27	Bör revideras senast 2027-12-31	Beslutinsats Lägg in text	Diarienummer 2023/1857

Innehåll

Sammanfattning	4
1.1 Syfte.....	5
1.2 Avgränsningar.....	5
1.3 Dalarnas regionala serviceprogram 2022-2030	5
2 Borlänge kommuns ställningstaganden	6
2.1 Strategisk inriktning.....	6
2.2 Prioritering orter	7
2.3 Prioriteringsgrund mellan servicetjänster.....	8
2.3.1 Riktlinjer för servicetjänster	9
3 Bakgrund	10
3.1 Nulägesbeskrivning	11
3.1.1 Digitalisering och service.....	13
3.1.2 Tillgänglighet till service	13
3.1.2.1 Dagligvaruhandel.....	14
3.1.2.2 Drivmedel personbil	16
3.1.2.3 Apoteksvaror	18
3.1.2.4 Posttjänster	19
3.1.2.5 Betaltjänster	20
3.2 Marginaliserade grupper på landsbygderna	23
4 Planering, genomförande och utvärdering	23
4.1 Ansvar och kostnader	23
4.2 Handlingsplan 2024-2027.....	24
4.2.1 Utvärdering.....	24
5 Fördjupad analys/nulägesbeskrivning av Borlänge kommuns serviceorter	25
5.1 Demografi.....	25
5.2 Ornäs- Unik kulturhistoria i en idyllisk småhamnsmiljö	25
5.3 Torsång- Den idylliska bygden delad av Dalälven med Dalarnas äldsta café som samlingspunkt.....	26
5.4 Sellnäs/Halvarsgårdarna- Tvillingbyarna med stort engagemang och känsla för unik service	26

Sammanfattning

Planen är ett styrdokument i syfte att skapa ett långsiktig socialt hållbar service på landsbygden. Utgångspunkten för arbetet med serviceplanen är de lokala behoven i kommunens landsbygd, och antagna kommunala styrdokument samt de regionala dokumenten; Regionala serviceprogrammet 2022-2030 och Dalstrategin 2030.

Syftet med serviceplanen är att skapa en helhetsbild av tillgängligheten till kommersiell service inom Borlänges landsbygd och peka ut kommunens prioriterade serviceorter (som är Ornäs, Torsång, Sellnäs/Halvarsgårdarna.) Serviceplanen ska leda till en ökad förmåga att stötta den lokala serviceutvecklingen genom ökad kunskap.

Att en kommun har en antagen serviceplan är ett villkor för att Region Dalarna ska besluta om stöd till kommersiell service. Vid Region Dalarnas beslut om vilka projekt som ska tilldelas stöd sker en enskild bedömning med den kommunala serviceplanen som ett av beslutsunderlagen.

Service på landsbygden ska bevaras och utvecklas genom ett antal insatser. Kommunen har därför tagit fram en strategisk inriktning över hur kommunen ska bevara befintlig grundläggande service, främja hållbart resande, skapa attraktiva boende miljöer och samordna lokala insatser med regionala och kommunala mål för att skapa en hållbar framtid för både Borlänge och Dalarna som helhet. Prioriteringsgrunder för leverantör av kommersiell service där dagvaruhandel och drivmedelstationer är högt prioriterade, Prioriteringsgrund mellan servicetjänster exempelvis posttjänster som blir allt viktigare i och med nya handels vanor.

Serviceplanen innehåller dessutom riktlinjer vars syfte är att beskriva kommunens insatser och intentioner finns kopplade till de serviceslag som kategoriseras som grundläggande. Riktlinjerna berör bland annat önskat geografiskt avstånd och kommunala satsningar.

I rapporten finns en handlingsplan vars syfte är att beskriva vilka kommunala insatser som kan riktas mot dessa orter för att vidmakthålla och i visa fall stärka servicen

Rapporten innehåller en bakgrundsbeskrivning och bland annat en analys om det geografiska avståndet till olika typer av kommersiell service och en fördjupad nulägesbeskrivning av serviceorterna.

Analysen har skett via data som tillhandahållits av SCB och Tillväxtverkets GIS-plattform Pupos, vars syfte är att ta fram underlag där geografiska avstånd har betydelse för befolknings och företag¹.

¹ [Pipos](#)

1.1 Syfte

Syftet med serviceplanen är att skapa en helhetsbild av tillgängligheten till kommersiell service på Borlänges landsbygder och peka ut kommunens prioriterade orter, samt i en handlingsplan beskriva vilka kommunala insatser som kan riktas mot dessa orter för att vidmakthålla och i visa fall stärka servicen. Innehållet kan användas som beslutsunderlag vid tilldelning av stöd till servicetjänster.

Serviceplan kan tillsammans med kommunens ÖP, FÖP utgöra ett stöd för kommunens planeringsarbete kring exempelvis lokalbehovsplaner, bostadsförsörjning och bredbandsbyggnation.

1.2 Avgränsningar

Serviceplanen är främst avsedd att behandla olika former av grundläggande kommersiell service. Planen utgår från Tillväxtverkets definition av grundläggande kommersiell service vilket innefattar dagligvaror, drivmedel, post och paket, apotek och grundläggande betaltjänster (dagskassahantering kontanter, betalningsförmedling över disk och kontantuttag). Därför inkluderas inte verksamheter som är ålagda kommunens uppdrag via lagstiftning som vård, skola, omsorg och annan offentlig service i detta dokument.

För att skapa goda förutsättningar för att kommersiell service ska utvecklas och bibehållas så krävs det insatser som inte är direkt kopplade till näringslivet. Serviceplanen kommer därför även peka på viktiga åtgärder att följa för att skapa goda förutsättningar för boende samt näringsidkare exempelvis tillgång till bostäder och bredband.

1.3 Dalarnas regionala serviceprogram 2022-2030

Dalarna har ett regionalt serviceprogram (RSP)², vilket varit vägledande för denna serviceplan. Det regionala serviceprogrammet är ett länsövergripande ramprogram från region Dalarna som upprättats på frivillig basis. Programmet beskriver huvuddragen för arbetet med service på landsbygden under programperioden och ett riktat fokus ligger på lanthandeln och de kommersiella tjänster som ofta finns sammankopplade med denna.

² [regionala-serviceprogrammet-2022-2030-28-sid.pdf \(regiondalarna.se\)](#)

2 Borlänge kommuns ställningstaganden

2.1 Strategisk inriktning

Det ska vara attraktivt att bo, verka och leva i såväl staden som på Borlänges landsbygder. Detta kopplas till kommunens övergripande vision om ett socialt hållbart Borlänge³. En viktig förutsättning för detta är att befintlig grundläggande service enligt stycke (1.2), utanför Borlänge centralort ska bevaras.

I Dalastrategins målområde för ett sammanhållet Dalarna är en av prioriteringarna att kommunen ska verka för ökad tillgänglighet till service för boende, företag och besökare⁴. Brist på geografiskt närliggande service kan även leda till lägre incitament att välja hållbara resor exempelvis med gång eller cykel. En god grundläggande tillgång till kommersiell och offentlig service är en av pusselbitarna för att skapa attraktiva boendemiljöer vilket är tilltalande för boende, potentiella inflyttare och företag⁵.

Inriktningen i denna serviceplan ska samspela med de regionala utvecklingsmålen, politisk viljeinriktning och kommunens övriga styrdokument. Detta för att skapa en kontinuitet i den kommunala planeringen och goda förutsättningar för boende samt näringsidkare i stadens omland. Serviceplanen ska ses som ett verktyg för att bidra till helheten av ett hållbart Borlänge och Dalarna.

Genom att koncentrera den tillkommande bebyggelsen till tätorterna och befintlig bebyggelse längs kollektivtrafikens huvudstråk skapas bättre förutsättningar och underlag för arbete, boende, utbildning, service och samhällsekonomin. Även i andra mindre orter i Borlänge kommun finns det service och mötesplatser⁶. Dessa platser bidrar till att skapa attraktiva boendemiljöer på landsbygderna.

Samhällsinstanser som stärker förutsättningarna för boende och verksamheter på Borlänges landsbygd ska i huvudsak prioriteras till de utpekade serviceorterna. Detta för att stärka tillgången till service för de som bor och verkar i omgivningen till serviceorterna. De tre serviceorter som har identifierats i Borlänge kommun är Torsång, Ornäs och Sellnäs/Halvarsgårdarna.

Bidrag för kommersiell service ska även kunna tilldelas orter utöver de tre prioriterade serviceorterna beskrivna i stycke (2.2) dock om något nedprioriterat mot de tre. Verksamheten och orten ska även uppfylla regionens prioritering som framgår i Dalarnas regionala serviceprogram 2022-2030⁷ för att ha möjlighet att tilldelas stöd.

Alla serviceorter har år 2023 mindre än en mil till majoriteten av den service som kartläggs i serviceplanen. Men med kommunens uppsatta mål för ett socialt hållbart Borlänge⁸ och hållbart resande⁹ så krävs fortsatt arbete. Behovet av fysiska butiker förändras, boende och näringsidkare ställer nya krav på service i deras närhet. För att lyckas med utveckling och bevarande av service krävs både ett lokalt engagemang bland de boende och en Prioriteringsgrund mellan orter

³ [Mål och budget 2024-2027, Borlänge kommun \(borlange.se\)](#)

⁴ [dalastrategin-2030-tillsammans-for-ett-hallbart-dalarna-dec.pdf \(regiondalarna.se\)](#)

⁵ [Tillgänglighet till kommersiell och offentlig service 2021 klar.pdf \(tillvaxtverket.se\)](#)

⁶ [Översiktsplan FalunBorlänge](#)

⁷ [regionala-serviceprogrammet-2022-2030-28-sid.pdf \(regiondalarna.se\)](#)

⁸ [Mål och budget 2024-2027, Borlänge kommun \(borlange.se\)](#)

⁹ [Miljöstrategi 2021-2030 \(borlange.se\)](#)

2.2 Prioritering orter

Utsikten för Borlänges landsbygder är goda, och nya innovativa lösningar kan öka tillgängligheten till service. Borlänge kommun var år 2023 den folktätaste kommunen i Dalarna, och endast Sätters kommun är mindre sett till total landareal. Många av kommunens handlare har goda kundunderlag och en majoritet av kommunens invånare har därmed tillgång till ett stort och geografiskt nära utbud av service. Men för boende utanför Borlänge centralort kan situationen vara annorlunda och service kan vara svårtillgänglig, särskilt för individer som saknar tillgång till lämpligt färdmedel samt förutsättningar att använda digitala lösningar.

Att skapa förutsättningar för ett livskraftigt näringsliv i kommunens alla delar kan kräva att samhällsinsatser prioriteras till särskilda serviceorter i stadsregionens omland. Dessa orter är Ornäs, Torsång och Sellnäs/Halvargårdarna vilket fastställs i översiktsplan FalunBorlänge 2014¹⁰. I dessa serviceorter ska samhällsinsatser som stärker förutsättningar för boende och verksamheter utanför centralorten prioriteras. Enligt översiktsplanen är det även möjligt att ansöka om stöd utanför de tre serviceorterna. Om en leverantör av kommersiell service önskar att etablera sig i en ort utanför centralorten och söker stöd för sin verksamhet så är det enligt nedanstående kommunen prioriterar.

I första hand:

Kommunens tre serviceorter som har ett utbud av dagligvaror, drivmedel och post/paketservice samt annan grundläggande samhällservice. *Ornäs, Torsång* och *Sellnäs/Halvargårdarna* har ett befolkningsunderlag kombinerat med gynnsamma lägen längs kollektivtrafikhuvudstråk ger förutsättningar för service inom främst dagligvaruhandel. Här skall kommersiell service i första hand bevaras och utvecklas

I andra hand:

Orter som idag har ett befolkningsunderlag runt eller under 200 invånare men där avstånden i kilometer eller tid gör att tillgängligheten till kommersiell service blir låg. Ska stöd fördelas utanför serviceorterna så bör detta ske i kommunens sydvästra del. Detta med motiveringen att *Idkerberget, Tuna Hästberg* och *Rämshyttan* är med något få undantag de orter i kommunen som inte har nära tillgång (0-10km) till ett antal olika typer av servicetjänster. Här kan kommersiell service prioriteras.

I tredje hand:

Orter som har ett befolkningsunderlag runt eller under 200 invånare men korta avstånd till närliggande serviceorter. *Norr Amsberg* och *Repbäcken* är lokaliserade 3-4 kilometer nordväst om Borlänge tätort. Invånarantalet i de båda tätorterna är strax över 200. Närheten till centralorten och ett lågt invånarantal gör att underlaget för kommersiell service anses saknas. Förutsättningarna att ta del av serviceutbudet i Borlänge tätort är goda. Här bör inte kommersiell service prioriteras.

¹⁰ [Översiktsplan FalunBorlänge - Startside](#)

2.3 Prioriteringsgrund mellan servicetjänster

All typ av service är inte lika prioriterad utan viss typ av service kan ha olika typer av följd effekter i den ort servicen är belägen. Behovet av viss typ av service kan även vara högre än andra. För en mer utförlig förklaring varför nedanstående prioritering gjorts se stycke (3.1.2.1-3.1.2.5).

Laddinfrastruktur är ett prioriterat mål i Borlänge kommuns miljöstrategi¹¹, trots detta så kommer det inte pekas ut som en prioriterad tjänst i detta stycke. Läs mer om varför i stycke (3.1.2.2)

Högt prioriterad och bör vara tillgänglig inom fem kilometer till Borlänges tätorter.

- Dagligvaruhandel
- Posttjänst

Högt prioriterad och bör vara tillgänglig inom tio kilometer till Borlänges tätorter.

- Drivmedelstation personbil

Prioriterade och kan vara tillgänglig inom fem kilometer till Borlänges tätorter.

- Apoteksvaror
- Kontantuttag

Ej prioriterade utanför Borlänge centralort

- Dagskasseinsättning
- Betalningsförmedling

¹¹ [Miljöstrategi 2021-2030 \(borlange.se\)](https://borlange.se/miljostrategi)

2.3.1 Riktlinjer för servicetjänster

Samtliga servicetjänster som berörs i serviceplanen har ett antal riktlinjer vars syfte är att tydliggöra kommunens intentioner. Dessa riktlinjer återkommer tillsammans med en analys om det geografiska anståndet till service i stycke (3.1.2.1-3.1.2.5).

Servicetjänst	Riktlinjer
Dagligvaruhandel	• Tillgången till dagligvaruhandel bör vara inom fem kilometers avstånd från kommunens tätorter för att främja hållbart resande. Dagligvaruhandel anses vara den högst prioriterade servicetypen och befintlig service av denna typ ska bevaras.• Kommunen ska via kommunbygderådet undersöka det lokala behovet av dagligvarubutiker.
Drivmedel personbil	• Då resor till drivmedelstationer antas ske med bil så anses inte behovet av närliggande (0-5km) stationer för att förenkla hållbart resande finnas. Utpökade serviceorter ska vara inom tio kilometer till närmsta drivmedelstation vilket innebär att nuvarande bestånd ska bevaras.• Drivmedelstationer som uppfyller specifikationerna enligt RSP¹² och som avser att utöka sitt utbud av alternativa drivmedel bör ges möjligheten att genomföra sådana initiativ.• Laddstationer bör prioriteras enligt plan för laddinfrastruktur.
Apoteksvaror	• Befintligt bestånd av apoteksombud ska bevaras.
Posttjänster	• Kommunen bör främja etableringar av paketautomater i orter där paketombud inte finns tillgängligt.• Posttjänster som paketombud alternativt paketautomat bör finnas tillgängligt inom fem kilometer till Borlänges tätorter för att främja hållbart resande.• Posttjänster som företagscenter är inte prioriterade utanför centralorten
Betaltjänster (dagskassainsättning & betalningsförmedling)	• Dessa serviceslag prioriteras inte utanför centralorten
Betaltjänster (kontantuttag)	• Befintlig möjlighet till kontantuttag bör bevaras.• Möjligheten till kontantuttag bör finnas inom fem kilometer till Borlänges tätorter.

¹² [regionala-serviceprogrammet-2022-2030-28-sid.pdf \(regiondalarna.se\)](https://regiondalarna.se/regionala-serviceprogrammet-2022-2030-28-sid.pdf)

3 Bakgrund

När service på landsbygden diskuteras är det viktigt att förstå att lanthandeln eller bensinmacken är mer än endast en butik eller en plats att fylla bilen med drivmedel, de är viktiga sociala samlingsplatser. Sådana platser skapar trygghet åt de boende på landsbygderna, inte minst för de grupper som har svårt att ta sig in till Borlänge centralort. För många människor är det den enda plats där de har en daglig kontakt med andra människor, pratar, träffas och utbyter information. Denna form av service fungerar även som en attraktionskraft för nya invånare. En nedläggning av den sista livsmedelsaffären i en ort skapar dessutom ökade kostnader för kommunen då hemtjänsten har ett ansvar för att de boende ska få hem livsmedel.

Eftersom Borlänge kommun är en relativt liten kommun till sin yta så klassas all landsbygd inom kommungränsen som tätortsnära landsbygd enligt jordbruksverket¹³. De flesta av kommunens invånare är bosatta i centralorten men boende på Borlänges landsbygd upplever dock många av de typiska landsbygdsproblemen som finns i övriga delar av riket. För att bevara fortsatt levande landsbygder i kommunen är det viktigt med goda förutsättningar för att kunna fortsätta att bo, verka och leva i kommunens alla delar. Utan att bebyggelse sprids utanför redan befintlig sammanhållen bebyggelse.

Tillväxtverket anser att god grundläggande kommersiell och offentlig service är en av flera viktiga förutsättningar för att skapa attraktiva boendemiljöer¹⁴. Serviceplanen kommer inte beröra den nuvarande tillgängligheten eller målsättningar för offentlig service. Men det blir svårare att bedriva kommersiell service om kommunal service som exempelvis skola och äldreomsorg försvinner. Den offentliga och kommersiella servicen har en inverkan på varandra, därför är det viktigt att det sker en samordning mellan dessa.

De orter som önskar eller har kommersiell service i någon form exempelvis en livsmedelsaffär eller en drivmedelstation, finns det många olika typer av stöd att söka för näringsidkare, organisationer, myndigheter och kommuner. Exempel på stöd som det går att söka för kommersiell service i gles- och landsbygder är servicebidrag, investeringsbidrag hemsändningsbidrag, särskilt driftstöd till dagligvarubutiker i sårbara och utsatta lägen. Borlänge kommun ska vara öppen för att undersöka olika lösningar för service i landsbygderna och vara behjälplig för företagare, ideella krafter och organisationer som vill investera i servicelösningar utanför Borlänge centralort.

Dagvaruhandel och drivmedelstationer kan ses som nyckelarter i serviceekosystemet. Det vill säga att dessa är särskilt viktiga att utveckla och bevara då denna typ av service kan skapa platser där en rad av olika typer av service gror. Förutom att sälja dagligvaror och drivmedel så finns ofta här ombud för post och paketutlämning, apoteksvaror, spelombud, ombud för systembolaget och en plats där det kan vara möjligt att ta ut kontanter.

¹³ [aol15.pdf \(jordbruksverket.se\)](#)

¹⁴ [Tillgänglighet till kommersiell och offentlig service 2021 klar.pdf \(tillvaxtverket.se\)](#)

3.1 Nulägesbeskrivning

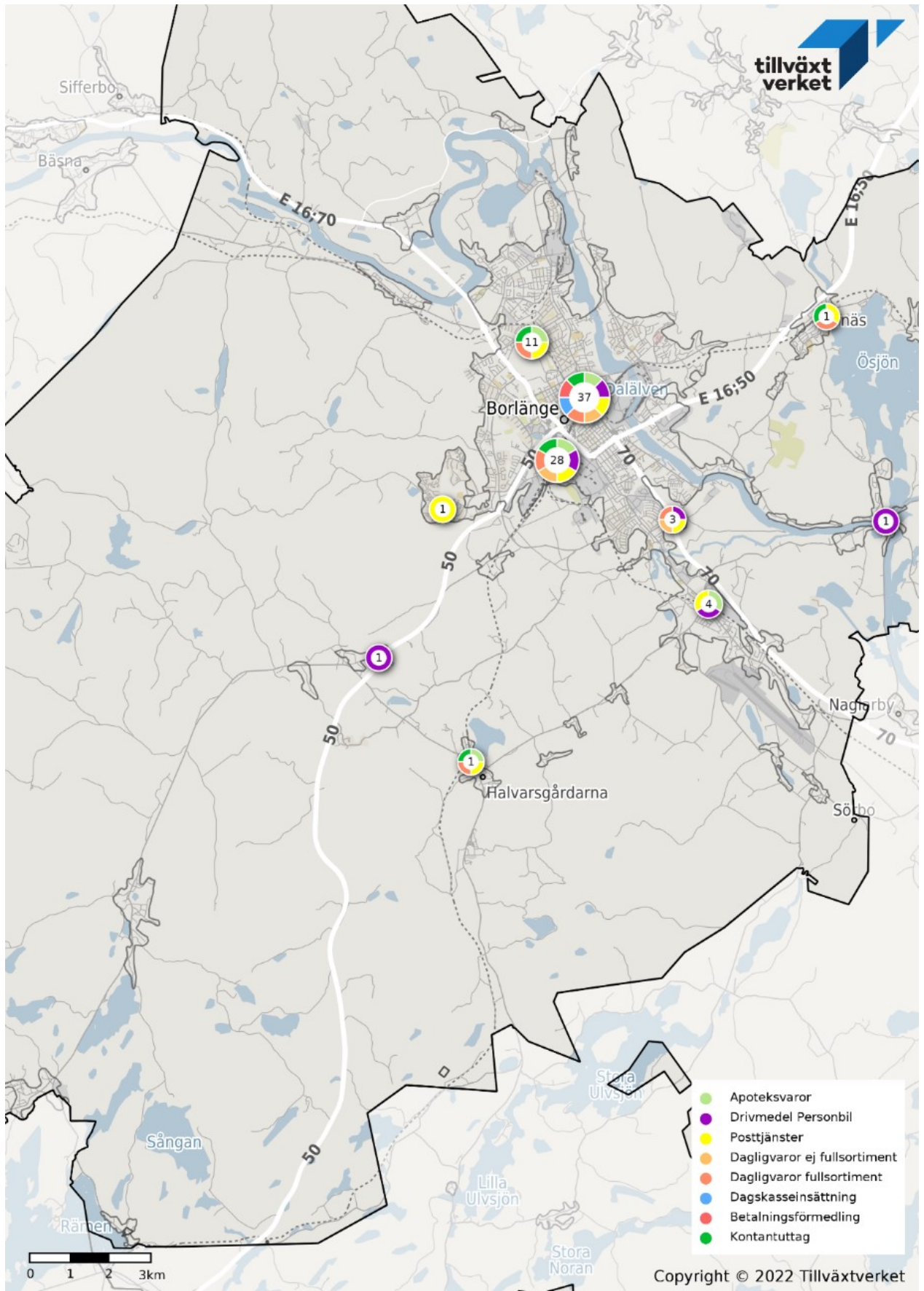
Borlänge kommun var 52 178 invånare i slutet av december 2022 varav 85,7 % bodde i Borlänge tätort¹⁵. Resterande andel av invånarna bor i de mindre tätorterna Ornäs, Torsång, Sellnäs/Halvarsgårdarna, Norr Amsberg och Repbäcken samt i kommunens övriga omland. Idkerberget var 2018 definierat som en tätort av SCB men har sedan 2020 delats upp till två småorter. Ett norr och söder om gruvhålet mitt i orten. Romme var 2018 en separat tätort men har sedan 2020 sammanfogats med Borlänge tätort.

Tätorter	Antal invånare	Andel invånare
Borlänge tätort	44 706	85,7 %
Sellnäs/Halvarsgårdarna	286	0,5 %
Norr Amsberg	218	0,4 %
Ornäs	1 061	2,0 %
Repbäcken	243	0,5 %
Torsång	834	1,6 %
Utanför tätort	4 830	9,3 %

Borlänge kommun har ett gynnsamt läge i en växande arbetsmarknadsregion som erbjuder ett brett sysselsättningsutbud. I Borlänge tätort återfinns den största delen av kommunens kommersiella service. Genom goda kommunikationer har även invånarna som bor i kommunens perifera delar möjlighet att ta del av detta utbud. Bra förbindelser mellan stad och landsbygd skapar dessutom större möjligheter för de som bor i centralorten att utnyttja de naturmiljöer som finns utanför stadsmiljön.

I nedanstående karta presenteras kluster av servicepunkter där numren anger antalet enskilda aktörer som erbjuder någon form av grundläggande service enligt tillväxtverket. Kulör indikerar vilken typ av service som erbjuds enligt kartans legend.

¹⁵ [Statistikmyndigheten SCB](#)

Figur 1 Lokalisering och antalet leverantörer av grundläggande service enligt tillväxtverkets definition. Källa: Pipo's serviceanalys

3.1.1 Digitalisering och service

Många av landsbygdernas framtida möjligheter ligger i ökad digitalisering och tillgången till höga hastigheter i serviceorterna är idag likvärdig den tillgången som finns i centralorten. Nya tekniska lösningar kan öka tillgängligheten till ett bredare serviceutbud. När servicen fungerar på en grundläggande nivå ökas attraktionskraften för landsbygderna, speciellt tätortsnära landsbygder som i Borlänge kommun.

I ett allt mer digitaliserat samhälle är snabbt och pålitligt bredband en förutsättning för bland annat företagande, handel och distansstudier. Goda bredbandskommunikationer underlättar även användandet av elektroniska tjänster och samhällsservice. Sammantaget skapar en god internetuppkoppling incitament för att göra det mer attraktivt att bo, verka och leva på Borlänges landsbygder. En förutsättning för att det ska vara möjligt att utveckla nya servicelösningar och ett bredare serviceutbud är därför bra och stabila bredbandsnät¹⁶.

Denna ökade tillgång till ett bredare serviceutbud, vilket ur ett tillgänglighetsperspektiv i de flesta fall är positivt. Men det kan innebära att kundunderlaget för en traditionell fysiskt närliggande butik kan försämrats och därmed mindre lönsam¹⁷. På grund av det digitala serviceutbudet är det svårt att mäta den upplevda tillgängligheten av service på landsbygderna. I stycke (3.1.2) kommer därför hänsyn endast tas till grundläggande service som finns fysiskt på plats.

3.1.2 Tillgänglighet till service

Det är inte möjligt för kommunen att tvinga fram etableringar utan kommunen kan endast försöka skapa goda förutsättningar för service genom att bibehålla samt utveckla offentlig service, planera för bostäder och arbetsplatsmark. Vid planering av serviceutveckling är det även viktigt att hänsyn till de lokala förutsättningarna beaktas och att samsyn kring behovet finns hos de boende på orten. Gemensamt för bygder som haft framgång i serviceutvecklingen, där orten exempelvis kunna behålla den lokala dagligvaruhandeln är ofta att behov och initiativ väckts från invånarna själva¹⁸.

Nedanstående kartor visar tillgängligheten till servicepunkter per fem kilometer. Valet av intervallen motiveras med att kommunen enligt dess miljöstrategi skall minska behovet av biltrafik genom att bland annat underlätta hållbara transporter¹⁹, i detta fall antas detta vara gång, cykel eller andra alternativa färdmedel som exempelvis elsparkcyklar. Det anses inte vara rimligt i denna plan att individer oavsett dess funktionsvariation förväntas resa över fem kilometer till servicepunkterna med dessa färdmedel.

¹⁶ [Tillgänglighet till kommersiell och offentlig service 2021 klar.pdf \(tillvaxtverket.se\)](#)

¹⁷ [Tillgänglighet till kommersiell och offentlig service 2021 klar.pdf \(tillvaxtverket.se\)](#)

¹⁸ [Med samverkan som nav 0327, klar.pdf \(tillvaxtverket.se\)](#)

¹⁹ [Miljöstrategi 2021-2030 \(borlange.se\)](#)

3.1.2.1 Dagligvaruhandel

Alla människor har på något sätt ett behov som en dagligvarubutik kan tillgodose och många olika typer av service hamnar ofta i nära anslutning till en sådan plats. Antalet små butiker i både tätorter och gles- och landsbygdsområden har minskat avsevärt medan de allra största butikerna har blivit betydligt fler. Utvecklingen visar att många små butiker har svårt att hävda sig i konkurrensen med stora butiker med låga priser och ett brett sortiment av både dagligvaror och specialvaror²⁰.

Dagligvarubutiker kan agera katalysator för etableringar av flera olika typer av tjänster. Här delas information och agera nod för samåkning vid bristfällande kollektivtrafik. Ur exempel från andra kommuner så kan även bibliotek och café samordnas med dagligvaruhandeln för att skapa en plats för möten och distansarbete²¹. Utöver detta så tenderar grundläggande service i form av posttjänster och apoteksombud vara sammankopplat till en dagligvaruhandel.

Behovet av närliggande dagligvaruhandel kan även tillgodoses av obemannade butiker i områden där det inte är möjligt att driva butik med stående personalstyrka. Delar av det sociala värdet kan dock minska då interaktionen med butikspersonal kan anses vara en del i individers sociala trygghet hos de som nyttjar butiken. I situation av samhällsstörningar kan en lokal butik även bidra till ökad motståndskraft i lokalsamhället.

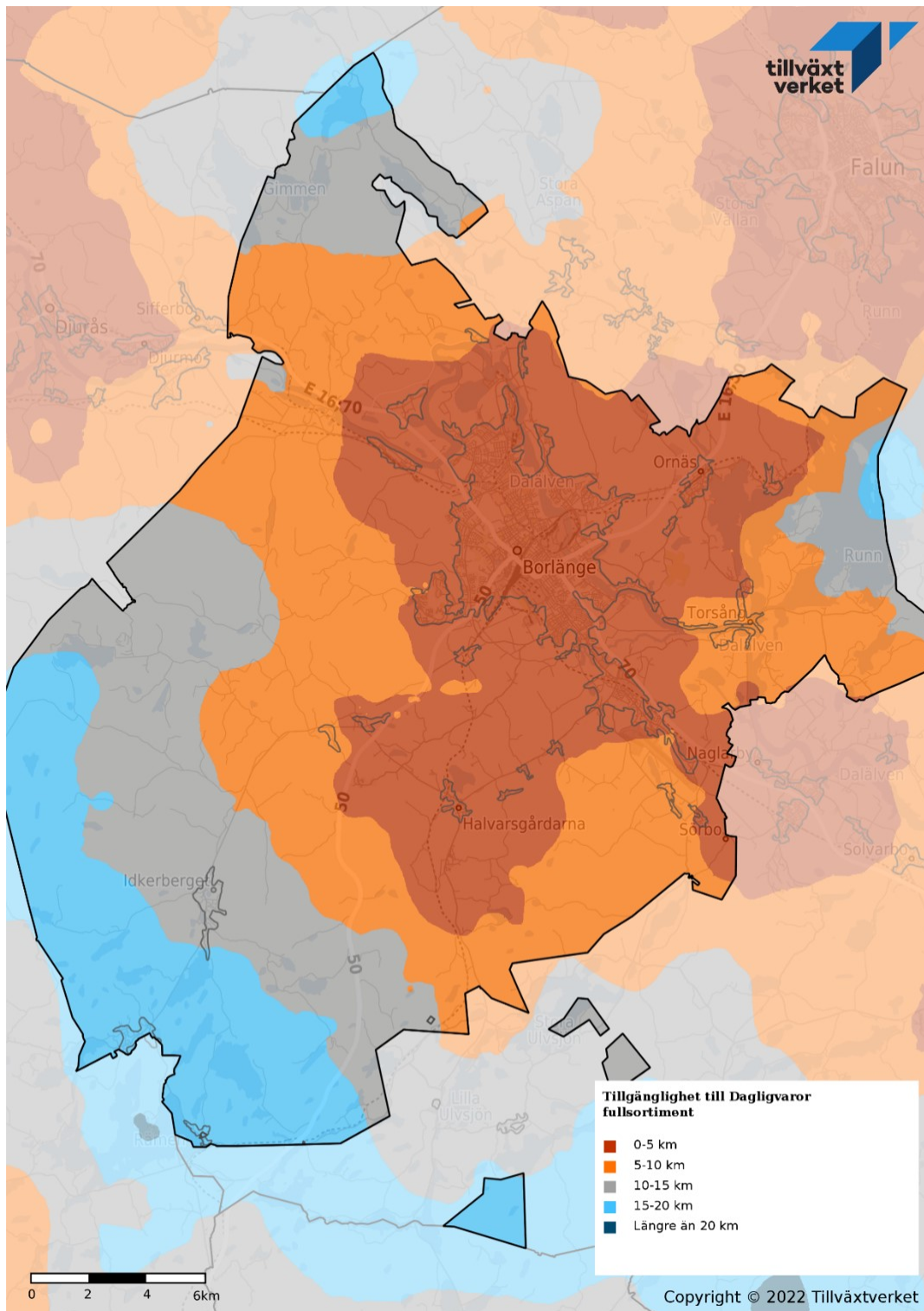
Dagligvaror går även att införskaffa i butiker som inte har fullständigt sortiment eller säsonsbutiker. Några exempel på sådana aktörer i Borlänge är ÖoB, Rusta och bemannade drivmedelsstationer.

²⁰ [Tillgänglighet till kommersiell och offentlig service 2021 klar.pdf \(tillvaxtverket.se\)](#)

²¹ [Med samverkan som nav 0327, klar.pdf \(tillvaxtverket.se\)](#)

Riktlinjer dagligvaruhandel

- Tillgången till dagligvaruhandel bör vara inom fem kilometers avstånd från kommunens tätorter för att främja hållbart resande. Dagligvaruhandel anses vara den högst prioriterade servicetypen och befintlig service av denna typ ska bevaras.
- Kommunen ska via kommunbygderådet undersöka det lokala behovet av dagligvarubutiker.

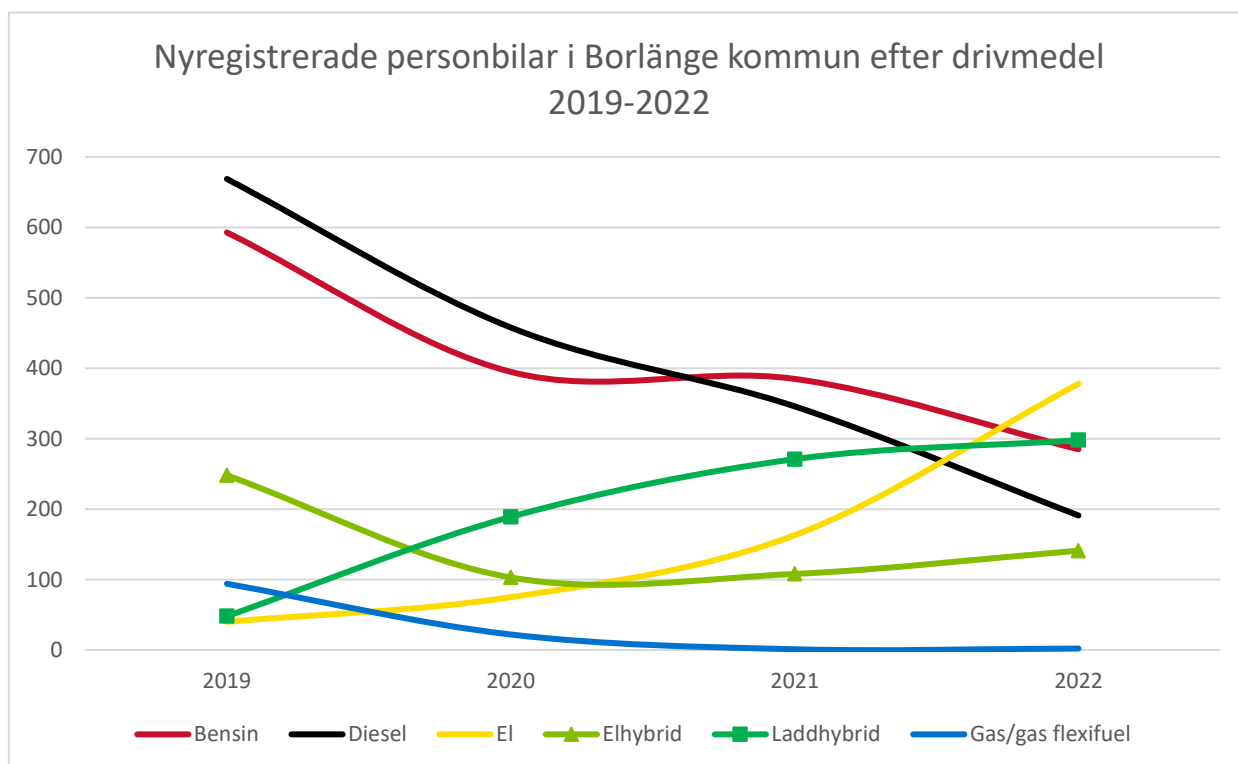
Figur 2 Tillgänglighet till dagligvaror fullsortiment. Källa: Pipos serviceanalys

3.1.2.2 Drivmedel personbil

Drivmedelstationer kan likt dagligvaruhandeln dra till sig flera olika typer av service där människor möts i syfte av kommersiella eller sociala ändamål. Drivmedel har en låg lönsamhet vilket skapar incitament för den enskilde bensinhandlaren att erbjuda ett bredare utbud av tjänster. Ett glest nät av drivmedelstationer kan även ha en negativ inverkan ur ett säkerhets- och beredskapsperspektiv²². Fordonsflottan av nyregistrerade bilar i Borlänge som drivs med alternativa drivmedel till fossila bränslen ökar i relation till fossildrivna bilar enligt nedanstående diagram. Detta sker runt om i landet och antalet drivmedelstationer som erbjuder alternativ till bensin och diesel ökar i Sverige²³. Borlänge kommun har som ambition i sin miljöstrategi att andelen fossildrivna bilar minskar²⁴. Ett lättillgängligt utbud av alternativa drivmedel är viktigt för att skynda på omställningen men detta kan vara en dyr omställning där stöd kan behövas.

Enligt kommunens plan för utbyggnad av laddinfrastruktur antas ett behov av laddstolpar uppstått i Ornäs och Torsång år 2026. Här bör laddinfrastruktur prioriteras på bland annat de kommunala fastigheterna. Kommunen har, utöver det som är planerat för kommunen och de kommunala bolagen, inte för avsikt att installera några publika laddstationer för snabbaddning, utan överlåter det åt privata aktörer²⁵.

Var man geografiskt väljer att placera laddpunkter för el och hybridbilar bygger på delvis andra avväganden än vid placeringen av traditionella mackar och gör att man inte kan utgå ifrån att laddpunkter kommer att komplettera befintliga drivmedelsstationer²⁶. Då 96 % av hushållen utanför centralorten i Borlänge bor i småhus antas de som införskaffar en laddningsbar bil ha möjlighet att ladda bilen vid sitt egna hem. Kommunen är positivt inställd till privata aktörer som beslutar att bygga laddinfrastruktur på sin fastighet.

²² [Tillgänglighet till kommersiell och offentlig service 2021 klar.pdf \(tillvaxtverket.se\)](#)

²³ [Försäljningsställen - Drivkraft Sverige](#)

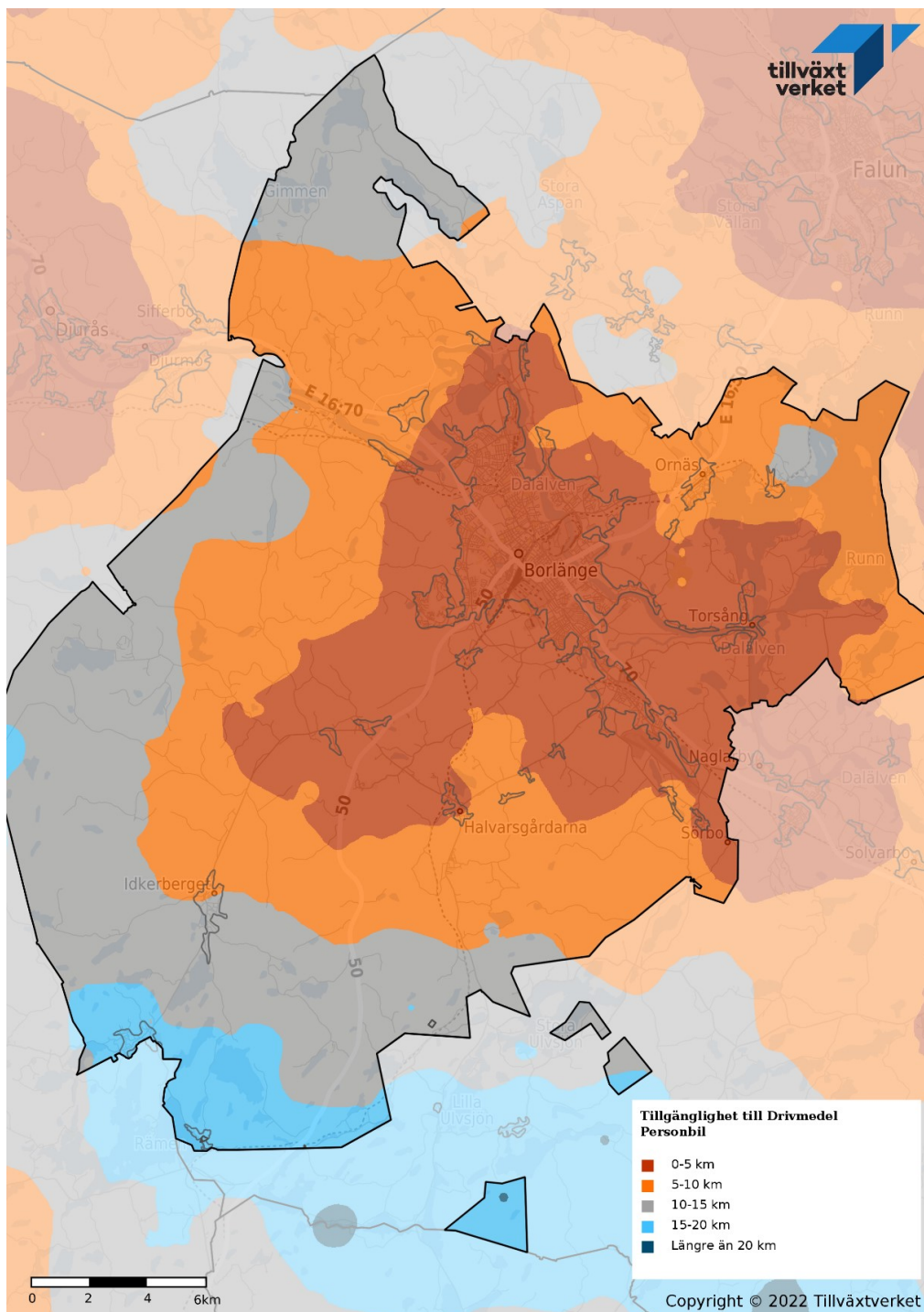
²⁴ [Miljöstrategi 2021-2030 \(borlange.se\)](#)

²⁵ [Plan för laddinfrastruktur \(borlange.se\)](#)

²⁶ [regionala-serviceprogrammet-2022-2030-28-sid.pdf \(regiondalarna.se\)](#)

Riktlinjer drivmedelstationer personbil

- Då resor till drivmedelstationer antas ske med bil så anses inte behovet av närliggande (0-5km) stationer för att förenkla hållbart resande finnas. Utpekade serviceorter ska vara inom tio kilometer till närmsta drivmedelstation vilket innebär att nuvarande bestånd ska bevaras.
- Drivmedelstationer som uppfyller specifikationerna enligt RSP²⁷ och som avser att utöka sitt utbud av alternativa drivmedel bör ges möjligheten att genomföra sådana initiativ.
- Laddstationer bör prioriteras enligt plan för laddinfrastruktur.

Figur 3 Tillgänglighet till drivmedel personbil. Källa: Pupos serviceanalys

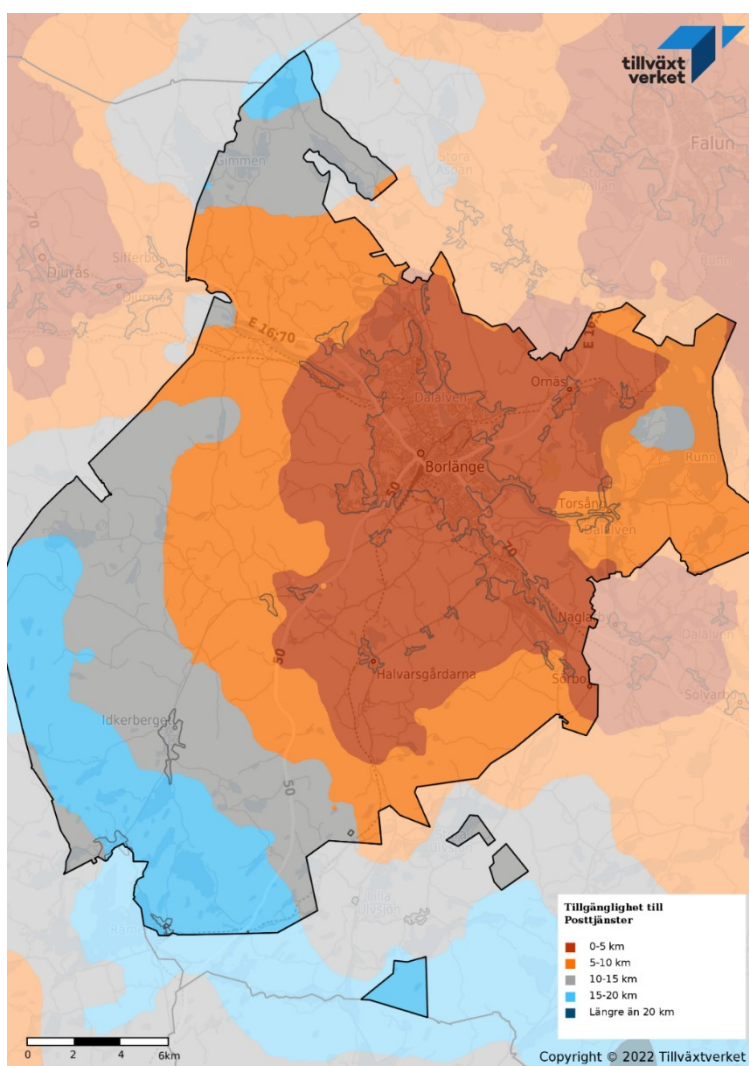
²⁷ [regionala-serviceprogrammet-2022-2030-28-sid.pdf \(regiondalarna.se\)](https://www.regiondalarna.se/regionala-serviceprogrammet-2022-2030-28-sid.pdf)

3.1.2.4 Posttjänster

Posttjänster är en högt prioriterad service som boende i Borlänge tätorter bör ha god tillgång till. Andelen brev mot andelen paket fortsätter att minska och Sverige hade den snabbaste utvecklingen av antalet postade paket i början av 2010-talet²⁹. Under 2020 växte e-handeln med 40 % och flera företag arbetar nu med nya leveranssätt och paketautomatens betydelse blir allt viktigare³⁰. Tillgängligheten av posttjänster är många gånger avgörande för många mindre företag och deras verksamhet. Med ökad e-handel ökar konkurrensen och om företagen inte kan leverera sin produkt i god tid riskerar de att förlora sina potentiella kunder³¹.

Riktlinjer posttjänster

- Kommunen bör främja etableringar av paketautomater i orter där paketombud inte finns tillgängligt.
- Posttjänster som paketombud alternativt paketautomat bör finnas tillgängligt inom fem kilometer till Borlänge tätorter för att främja hållbart resande.
- Posttjänster som företagscenter är inte prioriterade utanför centralorten

Figur 5 Tillgänglighet till posttjänster. Källa: Pupos serviceanalys

²⁹ [Som ett brev på posten. Postbefordran och pristak i ett digitaliserat samhälle, SOU 2016:27 \(regeringen.se\)](#)

³⁰ [Svensk postmarknad 2021 \(pts.se\)](#)

³¹ [Tillgänglighet till kommersiell och offentlig service 2021 klar.pdf \(tillvaxtverket.se\)](#)

3.1.2.5 Betaltjänster

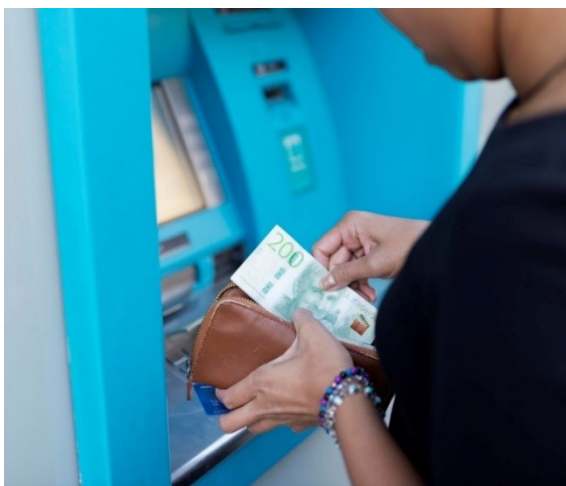
Andelen som betalar med kontanter minskar och tjänster som Swish blir allt vanligare vid transaktioner. Ett trendsifte som påskyndades under pandemin³². Riksdagen har som mål att alla i samhället ska ha tillgång till grundläggande betaltjänster till rimliga priser³³. För att tillgodose detta så är det möjligt att söka stöd där betaltjänster inte kan tillgodoses på marknadsmässiga grunder. Med grundläggande betaltjänster avses möjligheter att ta ut kontanter samt möjligheter till betalningsförmedling över disk och dagskassahantering för företag och föreningar³⁴. Bristande utbud av dessa tjänster kan ha stor negativ påverkan på olika grupper i samhället. Minskningen av antalet betaltjänster kan leda till situationer där individer fastnar i en beroendeställning till en anhörig då vissa kan behöva ange en anhörigs kontonummer. Detta kan inte enligt Länsstyrelsen anses vara lämpligt och att problematiken behöver lösas omgående³⁵.

”Vad gör jag med alla mina kunder som inte har dator, mail och mobil och behöver betala sina räkningar? Där är ingen bank i närheten och de är upprörda och ledsna! 60 procent av mina kunder är pensionärer och jag har otroligt många som är över 90, bor själv och kommer in med fakturorna som ingen vill hjälpa dem med! De gråter, skäller och förstår inte varför de inte får betala räkningarna och kommer att behöva godman för att reda ut detta. Senast idag hade jag studenter som kommer från andra länder och de kan inte betala sina studentboenden då de inte har svenskt personnummer än och kan därför inte ha ett konto! Hur ska alla dessa människor leva?”

Citat från Länsstyrelsen i Dalarnas län, inkommet mail från tidigare ombud för Kassagirot.

Förenklat så riskerar nedanstående påverkas alvarligt av försämrad tillgänglighet till betaltjänster³⁶:

- Personer som inte har betalkonto och får sin ersättning på avier.
- Personer som har betalkonto men inte är digitalt delaktiga.
- Personer som får ersättning från kommuner på förbetalda kort.
- Personer som får annan ersättning på förbetalda kort

³² [Betalningsvanorna från pandemin består \(riksbank.se\)](https://www.riksbank.se/pressmeddelanden/2020/10/20201020-1)

³³ [Tillgången till grundläggande betaltjänster är bristfällig \(riksbank.se\)](https://www.riksbank.se/pressmeddelanden/2020/10/20201020-1)

³⁴ [Tillgänglighet till kommersiell och offentlig service 2021 klar.pdf \(tillvaxtverket.se\)](https://www.tillvaxtverket.se/pressmeddelanden/2021/03/20210318-1)

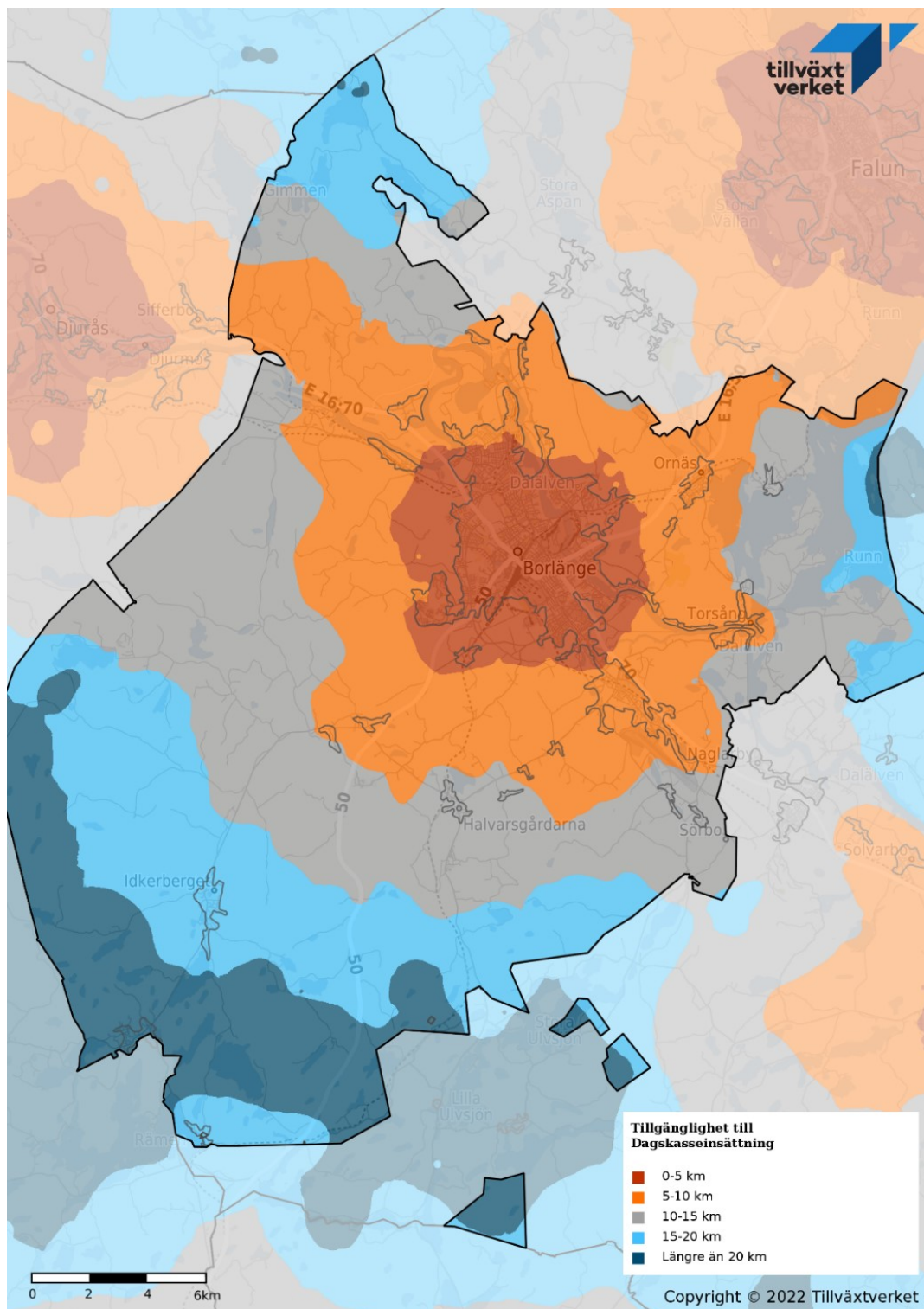
³⁵ [Bevakning av grundläggande betaltjänster 2022 \(lansstyrelsen.se\)](https://www.lansstyrelsen.se/dalarna/pressmeddelanden/2022/03/20220318-1)

³⁶ [Bevakning av grundläggande betaltjänster 2022 \(lansstyrelsen.se\)](https://www.lansstyrelsen.se/dalarna/pressmeddelanden/2022/03/20220318-1)

Dagskasseinsättning definieras som platser för insättning av kontanter för företag och föreningar. Här ingår insättning på bankkontor, insättningsautomater, serviceboxar och insättning hos ombud. Betalningsförmedling är platser för betalning av räkningar. Här ingår betalning via bankkontor med kontanter, betalning via bankkontor med konto/kort samt betalning via ombud. Utbudet av betalningsförmedling är likvärdigt utbudet för dagskasseinsättning i Borlänge kommun.

Riktlinjer dagskasseinsättning och betalningsförmedling

- Dessa serviceslag prioriteras inte utanför centralorten

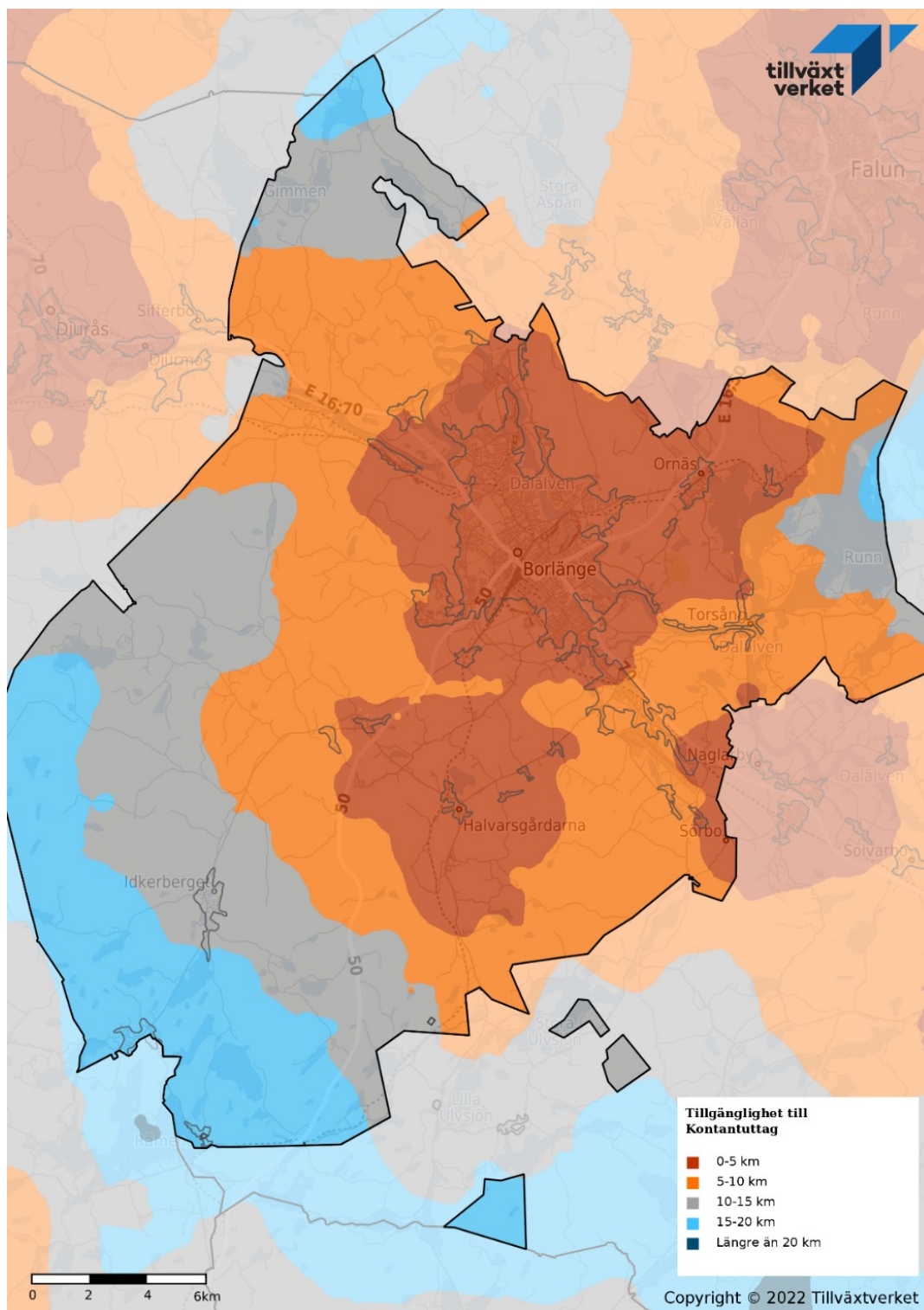

Figur 6 Tillgänglighet till dagskasseinsättning. Källa: Pupos serviceanalys

Definitionen av kontantuttag är platser för uttag av kontanter i svenska kronor. Här ingår uttagsautomater, uttag på bankkontor och uttag hos ombud.

Riktlinjer kontantuttag

- Befintlig möjlighet till kontantuttag bör bevaras.
- Möjligheten till kontantuttag bör finnas inom fem kilometer till Borlänges tätorter.

Figur 7 Tillgänglighet till kontantuttag. Källa: Pupos serviceanalys

3.2 Marginaliserade grupper på landsbygderna

Service på en basnivå är viktigt för alla de som bor på landsbygden och kan bidra med trivsel på orten. Särskilt viktig är servicen för de grupper som inte har förutsättningar att delta i samhället på samma villkor som de flesta andra. Exempelvis medborgare som inte kan ta del av ny teknik av ekonomiska eller andra skäl, som inte har tillgång till bil för att pendla och handla, som inte får bankkort eller –konto, eller har en begränsande funktionsvariation. Människor har alltså olika servicebehov och toleransnivå för vilken grad av service som behövs. Detta varierar beroende på medborgarens egna förutsättningar. För mer utsatta grupper blir en bra basservice i Borlänges landsbygder skillnaden mellan att bo kvar eller flytta därifrån.

De förändrade köpbeteendena hos människor idag innebär att fler handlar varor via e-handel och i större centrum i tätorterna då många arbetspendlar. Detta medför att tätorten konkurrerar med lanthandeln om samma kundunderlag och minskar köptroheten på landsbygderna. Marginaliserade grupper som inte kan ta sig in till centrum riskerar då samtidigt att inte klara sina inköp själva utan blir beroende av kommunen, anhöriga eller annan hjälp.

4 Planering, genomförande och utvärdering

4.1 Ansvar och kostnader

Varje nämnd och styrelse ansvarar att inom sitt ansvarområde vidta åtgärder i planen och budgeterar för de kostnader som åtgärderna medför. Kommunstyrelsen har ett samordningsansvar för att riktlinjerna för att skapa goda förutsättningar för kommersiell service i Borlänges landsbygder.

Kommunens resurser för arbete med landsbygdsutveckling ligger främst som ansvarområde inom samhällsbyggnadsförvaltningen. Men det finns behov av samarbete med andra förvaltningar och kommunala bolagen.

4.2 Handlingsplan 2024-2027

Åtgärd		Ansvar
1	Inför beslut om förändring av kommunal service på landsbygden, ska samhällsbyggnadsförvaltningen, utreda/analyser konsekvenser. Detta med hänsyn av samordningseffekter mellan kommunal och kommersiell service.	Samhällsbyggnadsförvaltningen
2	Kommunen ska vara öppen för att utreda och medverka till nya servicelösningar som kan vara av nytta för boende på landsbygderna. Otraditionella lösningar för service ska utredas om ett behov eller förslag finns. För att skapa en uppfattning av behovet lyfter kommunen frågan i och med kommunbygderådets sammanträden.	Samhällsbyggnadsförvaltningen
3	Service orterna Ornäs, Torsång och Sellnäs/Halvarsgårdarna anses som strategiskt viktiga och fungerar som lokala centrum för boende, service och näringsliv. Kommersiell service utanför Borlänge tätort ska i huvudsak prioriteras till dessa orter.	Samhällsbyggnadsförvaltningen
4	Inom kommersiell service är det i första hand tillgång till dagligvaror, drivmedel och post/paketservice som ska prioriteras på kommunens landsbygd i linje med prioriteringarna i Dalarnas regionala serviceprogram 2022-2030.	Samhällsbyggnadsförvaltningen
5	Kommunen ska i den mån det är möjligt bistå med hjälp för ansökningar om bidrag genom exempelvis Leader Dalälvarnas utvecklingsområde, Tillväxtverket, Boverket och region Dalarna. Organisationen Leader Dalälvarnas utvecklingsområde och region Dalarna kan med fördel användas som en resurs för att samordna och underlätta arbetet.	Näringslivskontoret
6	Det har visat sig vara framgångsrikt att arbeta utifrån platsens förutsättningar och behov. Att sätta platsen i centrum är nödvändigt och att ha det lokala behovet som grund. Det stora antalet aktörer på olika nivåer gör det också nödvändigt att ha ett helhetsperspektiv i utvecklingsarbetet. Kommunen ska därmed samverka med lokala krafter och andra offentliga samt privata aktörer.	Samhällsbyggnadsförvaltningen
7	Borlänge kommun ska fortsätta att arbeta med kommunbygderådet, ett forum där aktiva i kommunens bygdeföreningar deltar. Som en del av dialog och samrådsarbetet med medborgarna på kommunens landsbygder. Medborgardialoger är ett viktigt redskap för att säkerställa landsbygdsbornas delaktighet.	Samhällsbyggnadsförvaltningen
8	Borlänge kommun ska vara representerade i Region Dalarnas RSP nätverk för att ta del av erfarenhetsutbyte, kunskap och omvärldsbevakning kring landsbygdsutveckling.	Samhällsbyggnadsförvaltningen

4.2.1 Utvärdering

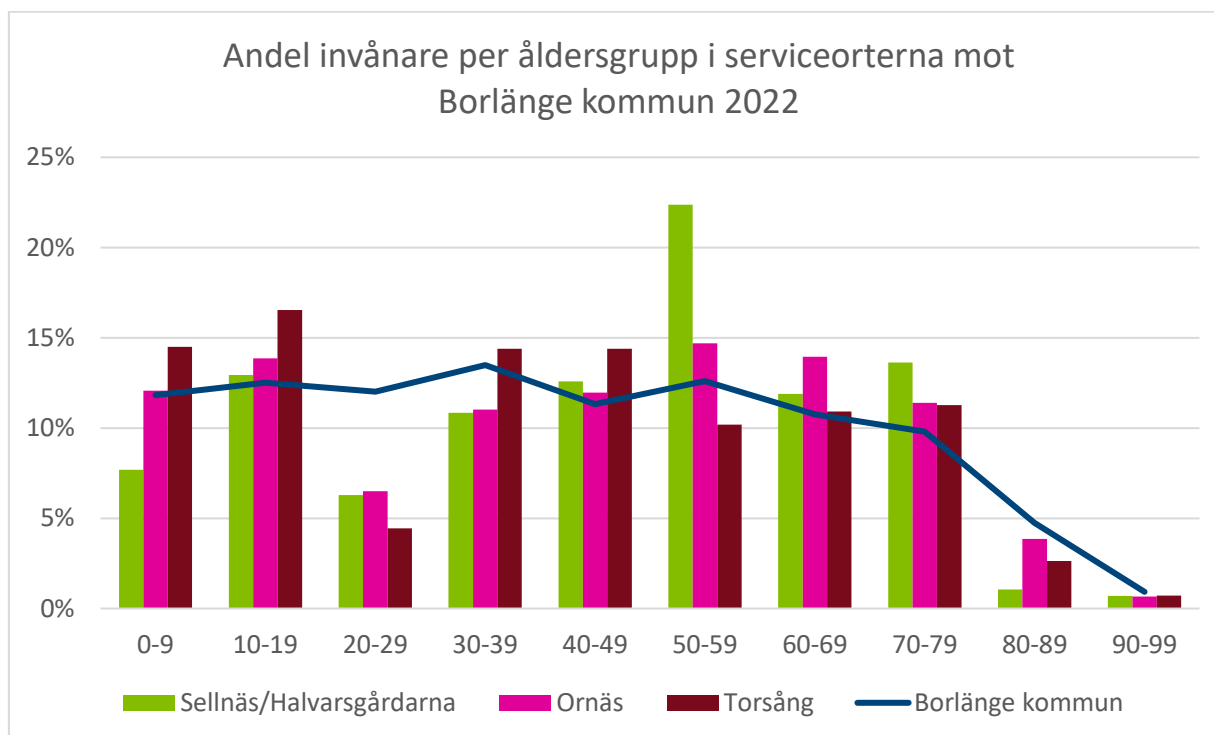
En uppföljning av serviceplanen ska ske år 2027. Åtgärd 1 och 2 följs upp med hjälp av Borlänge kommuns utbyggnadsplan. Åtgärd 5 och 6 följs upp med hjälp av tillväxverkets regionanalys.

5 Fördjupad analys/nulägesbeskrivning av Borlänge kommuns serviceorter

I kapitlet nedan kommer en mer detaljerad beskrivning av förutsättningar och övrig service i de tre identifierade serviceorterna i Borlänge kommun presenteras. Kommunens övriga omland på landsbygden kommer inte representeras här även om det finns viss service där också.

5.1 Demografi

Den demografiska situationen för serviceorterna är relativt lika med undantag från Sellnäs/Halvarsgårdarna. Där den höga andelen 50-59 åringar vilket är en åldersgrupp med låg fertilitet, kan leda till att nya barn inte tillkommer i orten vilket riskerar leda till en befolkningsminskning. Sannolikheten att en individ flyttar minskar kontinuerligt efter det att individen fyllt 30 år. Detta innebär att antalet hushåll förblir oförändrat på orten och befolkningen minskar när barnen i de befintliga hushållen flyttar ut. Om flyttkedjor inte möjliggörs så att större hushåll kan flytta in så riskerar den befintliga demografin att skapa svåra förutsättningar för offentlig och kommersiell service.

5.2 Ornäs- Unik kulturhistoria i en idyllisk småhamnsmiljö

Ornäs är den största av serviceorterna och en småhamnsort med unik kulturhistoria. Byn är känd genom att Gustav Vasa på medeltiden här fick hjälp att fly undan danskarna. Därmed finns ett av Sveriges mest kända och äldsta museum; Ornässtugan beläget i bygden. Ornäs är den största orten utanför Borlänge centralort med 1 061 invånare. På orten finns det en dagligvaruhandel; Ica Nära Ornäs som är en central samlingspunkt i bygden speciellt för den äldre generationen. I Ornäs finns det också en F-9 skola, pizzeria och ett säsongöppet café. Här finns det många tillfällen till rekreation som fiskemöjligheter, golf, elljusspår, plogad bana för långfärdsskridskor och Sverige-cykellederna Sverigeleden och Runnleden korsas i Ornäs. Läget mellan Falun och Borlänge gör det till en populär pendlingsort i anslutning till den vackra naturen vid Ösjön.

5.3 Torsång- Den idylliska bygden delad av Dalälven med Dalarnas äldsta café som samlingspunkt

Är den landsbygdsort som har näst flest invånare med 834 invånare. Torsång brukar skämtsamt kallad Dalarnas Venedig eftersom Dalälven delar bygden mitt i tur. Detta frambringar Torsångs unika idylliska lockelse för boende såväl som turister. I stora delar av Torsång där Runn och Ösjön möter Dalälven råder översvämningsrisk³⁷ vilket försvårar ny eller förändrad användning av fastigheter. Området kan därmed kräva klimatanpassade åtgärder. Torsång har tidigare upplevt höga flöden och vattenföringen genom Dalälven förutspås öka av SMHI till följd av ett varmare och blötare klimat³⁸. Allt eftersom att Torsång utvecklas tillsammans med dessa utmaningar kan detta även ha en inverkan på vart framtida mötesplatser lokaliseras. Den centrala servicepunkten på orten är Dalarnas äldsta Café; Torsångs Café och fungerar även som en social samlingsplats på orten. Torsångs skola som blev färdigställd år 2017 är tillsammans med de vackra naturmiljöerna en stark attraktionskraft för nyetableringar av hus. Under sommaren skapar det stora antalet bilar som rör sig utanför caféet en riskfylld trafiksituation.

5.4 Sellnäs/Halvarsgårdarna- Tvillingbyarna med stort engagemang och känsla för unik service

Sellnäs/Halvarsgårdarna är tvillingbyar och ligger i Borlänge kommuns sydvästra del. Orten har ett långt förflutet med lantbruk som grund och orten är idag omslutet av jordbruksmark. Sellnässjön i ortens norra del är översvämningskänsligt vilket har en inverkan på Sellnäs. Serviceorten är den minsta av de tre sett till befolkning med 286 invånare. I bygden finns det en livsmedelsbutik; Ica Nära Sellnäs, som utgör den naturliga mötesplatsen. Butiken är känd i hela Borlänge kommun för sin unika Sellnäsplanka som passar till festligheter. Butiken brukar hjälpa till med att anordna lokala evenemang i syfte att stärka gemenskapen. Närheten till Romme Alpin gör att många turister vistas i området och handlar i butiken. Strax utanför tätorten ligger F-6 skolan Halvarsgårdars skola.

³⁷ [Rapport - Dalälven Falun Malung Vansbro.pdf \(msb.se\)](#)

³⁸ [Borlänge kommuns risk-och sårbarhetsanalys 2023-2026 \(borlange.se\)](#)

